

Pico della Mirandola om menneskets værdighed

Pico della Mirandola (1463-1494) var italiensk filosof, der var stærkt inspireret af nyplatonismen. I 1486 annoncerede ham et ambitiøst projekt, der havde foreningen af alle filosofiske retninger som mål. Pico planlagde at afholde en storslået konference om dette tema i Rom i begyndelsen af 1487. Som forberedelse formulerede han 900 teser inspireret af talrige filosofiske og religiøse autoriteter – antikke og middelalderlige, hedenske og kristne, muslimske og jødiske. I slutningen af 1486 fik han tesserne trykt i Rom. Tesserne var især inspireret af den jødiske mystik, den såkaldte kabbala. Pico hævdede bl.a. at den kabbalistiske tradition indeholdt de bedste beviser for Kristi guddommelighed og treenighedslæren. Desuden argumenterede Pico endda for, at mennesker gennem anvendelse magi og kabbala kunne forvandle sig selv til engle. Som introduktion til tesserne forfattede han en tale om menneskets værdighed, som han under konferencen planlagde at afholde for en forsamling af tidens lærde filosoffer og teologer. Nedenstående er et uddrag af denne tale, hvori Pico blandede sine filosofiske og religiøse overvejelser med samtidens forestillinger om Nærorientens visdom og fortidens esoteriske og mystiske viden. Konferencen og talen blev aldrig afholdt, da paven anså tesserne for kætterske.

Jeg har læst, højtærede fædre, i arabernes skrifter, at man spurgte saraceneren Abdala,¹ hvad der på denne verdens scene var det mest beundringsværdige at skue; han svarede, at intet var mere beundringsværdigt at skue end mennesket. Denne opfattelse bekræftes af det, Merkur siger: "Et stort mirakel, o Asklepios, er mennesket."²

Når jeg overvejede meningen med disse udsagn, forekom de mange grunde, som mange fremfører for den menneskelige naturs fortrin, mig ikke tilstrækkelige: at mennesket er skabningernes mellemlid, de højere væseners fortrolige, de lavere væseners konge; at det ved sansernes skarphed, fornuftens efterforskning og intellektets lys er naturens fortolker; at det er mellemlid mellem den ubevægelige evighed og den flydende tid, og, som perserne siger, verdens forening,³ ja dens bryllupssang,⁴ kun lidt ringere end englens, som David bevidner.⁵

Det er ganske vist stort, men ikke det væsentligste – det vil sige grunden til, at der kan gøres krav på det privilegium at være mest beundret. Hvorfor skulle vi ellers ikke beundre englens selv og himlens saligste kor endnu mere? Til sidst forekom det mig, at jeg havde forstået, hvorfor mennesket er det lykkeligste af alle væsener og derfor værdigt til al beundring, og hvad den tilstand endelig er, som det har fået tildelt i verdensordenen, en tilstand som ikke blot dyrene,

¹ Det er usikkert, hvem Mirandola her hentyder til. Muligvis den arabiske lærde 'Abd-Allah Ibn al-Muqaffa' (d. ca. 757)

² Merkur er det latinske navn for den græske gud Hermes, der opfattedes som gudernes budbringer og sjælens fører og vejleder. I den hellenistiske periode blev denne gud også kendt som en visdomsgud under navnet Hermes Trismegistos: "Den trefoldigt største Hermes" og opfattedes som ophav til den en række filosofiske og religiøse skrifter, der bl.a. henvender sig til lægeguden Asklepios.

³ *Mundi copula*: Verdens forening, bånd, forbindelsesled eller sammenføjning. Hvad Mirandola mener med perserne, er usikkert. Muligvis en hentydning til de såkaldte *Kaldæiske orakler*, en samling af spådomstekster fra 100-tallet e.Kr.

⁴ *Hymeneum*: Bryllupssang, bryllupsritual, bryllupsforening eller parring. Mirandola er her inspireret af bl.a. den platoniske filosof Marsilio Ficino (1433-1499), der anså mennesket som det væsen, der sammenbinder verdens niveauer og den komiske orden.

⁵ Det vil sige Salmernes bog i Det Gamle Testamente. Her kapitel 8, vers 4-7, hvor det bl.a. lyder: "Du har gjort det [mennesket] kun lidt ringere end Gud"

men også stjernerne og de overjordiske intelligensvæsner måtte misunde. Noget, der overgår troen, og tillige noget vidunderligt! Og hvorfor ikke? Netop derfor kaldes og anses mennesket med rette for et stort mirakel og et levende væsen, der virkelig er beundringsværdigt.

5 Men hør nu, fædre, hvad denne tilstand er, og lån mig velvilligt, i kraft af jeres menneskekærlighed, jeres opmærksomhed.

10 Allerede havde Gud, den højeste Fader og bygmester, ved den skjulte visdoms love opført dette verdens hus, som vi ser, dette højhellige tempel for sin guddommelighed. Den overhimmelske region havde Han smykket med intelligenser; de æteriske sfærer⁶ havde Han besjælet med evige sjæle; disse lavere verdens beskidte og urene egne havde Han fyldt med en mangfoldig skare af levende væsener.

15 Men da værket var fuldendt, ønskede kunstneren, at der skulle være nogen, som kunne fatte meningen med et så stort værk, elske dets skønhed og beundre dets storhed. Derfor tænkte Han til sidst, da alt nu var fuldendt, som Moses⁷ og Timaios bevidner,⁸ på at frembringe mennesket. Men blandt arketyperne⁹ fandtes intet, hvoraf Han kunne forme en ny slægt, heller ikke i skatkamrene fandtes noget, Han kunne skænke den nye søn som arv, og heller ikke fandtes der blandt hele verdens tilskuerpladser noget sted, hvor denne beskuer af universet kunne tage plads. Alt var allerede fuldt; alt var blevet fordelt i de højeste, mellemste og laveste rangordener.

20 Men det var ikke foreneligt med den Faderens magt at svigte sin sidste skabning, som om den var udtømt. Det lå ikke i Hans visdoms natur at tøve, som om den stod rådvild over for en nødvendig opgave. Og det lå heller ikke i Hans velgørende kærligheds natur, at den, som skulle prise den guddommelige gavmildhed i alle andre ting, skulle tvinges til at finde den dadelværdig, når det gjaldt ham selv.

25 Derfor besluttede den højeste skaber til sidst, at den skabning, som Han ikke havde kunnet give noget, som helt og holdent var dens eget, skulle have del i fællesskab i alt det, der tilhørte alle andre væsener. Så tog Han mennesket, en skabning med uden fastlagt skikkelse, og da Han havde stillet det i verdens midte, talte Han således til det:

30 "Hverken en bestemt plads, nogen egen skikkelse eller nogen særlig opgave har vi givet dig, o Adam, for at du selv efter dit ønske og din egen beslutning kan have og besidde den plads, den skikkelse og de opgaver, som du selv vælger. De øvrige væseners natur er fastlagt og holdes inden for de love, vi har foreskrevet. Men du, som ikke er bundet af nogen grænser, kan selv bestemme din natur efter din egen frie vilje, i hvis hænder vi har lagt dig. Vi har hverken gjort dig himmelsk eller jordisk, hverken dødelig eller udødelig, for at du, som din egen frie og ærefulde billedhugger og formgiver, selv kan danne dig i den skikkelse, du foretrækker. Du vil kunne synke ned til de lavere livsformer, som er de dyriske væsener; du vil kunne genfødes til det højere, som er det guddommelige, efter din egen sjæls beslutning." [...]

⁶ Æteriske sfærer: De øverste himmelregioner over Månen

⁷ Det Gamle Testamente, 1. Mosebog kapitel 1 og 2

⁸ Timaios af Lokri: Ifølge Platon en pythagoræisk astronom som lagde navn til dialogen *Timaios* omhandlende kosmos' skabelse og indretning.

⁹ Arketype: Urform, original, forbillede

[I det følgende forklarer Pico, at mennesket må vælge at efterligne englenerne og leve et liv som englenerne – nærmere bestemt det såkaldte kerubiske liv. Denne lære hævder han at kun udlede af den filosofi og livsførelse, som han mener at genfinde blandt de jødiske patriarker, de tidlige kristne, de græske filosoffer og nærorientalske vismænd.]

5

Lad en vis hellig og junonisk stræben gribe sjælen,¹⁰ så vi ikke nøjes med det middelmådige, men higer efter det højeste og med alle kræfter stræber efter at nå det (eftersom vi kan, hvis vi vil). Lad os foragte det jordiske, ringeagte det himmelske,¹¹ og, idet vi til sidst sætter alt, hvad der hører verden til, til side, flyve op til den oververdslige hof nærmest den højeste guddom.

10 [...]

Lad os derfor også, idet vi efterligner det kerubiske liv¹² på jorden, tøjle lidenskabernes impulser gennem morallæren og fordrive fornuftens mørke gennem dialektikken, og således rense sjælen ved at bortvaske uvidenhedens og lasternes urenheder, så hverken lidenskaberne vildt løber løbsk, eller fornuften uforvarende farer vild. Derefter skal vi gennemstrømme den velordnede og rensede sjæl med naturfilosofiens lys, for til sidst at fuldkommengøre den med erkendelsen af de guddommelige ting. [...]

15

Når vi således mildt er blevet kaldt og venligt indbudt, vil vi med vingede fødder, som jordiske udgaver af Merkur,¹³ flyve op i den saligste Moders favn¹⁴ og nyde den eftertragtede fred: Den højhellige fred, den uopløselige forening, det harmoniske venskab, hvor alle sjæle i én ånd, som står over alle ånder, ikke blot stemmer overens, men på en uudsigelig måde fuldstændig bliver ét. Dette er det venskab, som pythagoræerne kalder al filosofis mål; dette er den fred, som Gud i det høje skaber, og som englenerne, da de steg ned til jorden, forkyndte for mennesker af god vilje,¹⁵ for at disse mennesker, når de stiger op til himlen, herved kan blive engle. [...]

20

Hvis sjælen gør sig værdig til en så stor gæst – som det sømmer sig for Hans uendelige mildhed – vil den, klædt i en gylden dragt som en bryllupsklædning og omgivet af de mange videnskabers mangfoldige rigdom, modtage den skønne gæst, ikke længere som en gæst, men som en brudgom. Og for ikke nogensinde at blive skilt fra Ham vil den ønske at løsrive sig fra sit folk og fra sin faders hus,¹⁶ ja glemme sig selv, og ønske at dø i sig selv for at leve i sin ægtefælle,¹⁷ i hvis nærvær de helliges død sandelig er kostbar: Den død, siger jeg – hvis den da bør kaldes død – er livets fylde, hvis skuen de vise har kaldt filosofiens stræben.¹⁸ [...]

30

¹⁰ "Junonisk" er afledt af den romerske gudinde Juno, den øverste guddom Jupiters hustru. "Junonisk stræben" skal forstås symbolsk som sjælens stræben efter at blive forenet med universets øverste guddommelige princip.

¹¹ Skal forstås således, at sjælen skal bevæge sig udover både det jordiske og de himmelske sfærer

¹² Keruber var en hebræisk betegnelse for englevæsner, der i Det Gamle Testamente undertiden tillagdes menneske- eller dyrelignende træk. I den kristne litteratur sættes keruber symbolsk i forbindelse med en tilstand fuld af viden og indsigt.

¹³ Jf. note 2

¹⁴ Den saligste Moder skal her forstås som en personificering af teologien, d.v.s. en højere form for filosofi.

¹⁵ Jf. Lukas evangeliet 2,13-14

¹⁶ Salmernes Bog 45,10-11

¹⁷ Pico anvender igen bryllupssymbolikken for at beskrive sjælens forsagelse af det jordiske og opnåelsen af en mystisk forening med det guddommelige.

¹⁸ Jf. Paulus 1. Korintherbrev 15,31; Romerbrevet 7,24

For når vi, ophøjet til Hans højeste udsigtspunkt, derfra betragter det, som er, det, som vil være, og det, som har været, målt med en udelelig tid, og skuer den oprindelige skønhed, vil vi blive både profeter for den føbiske gud¹⁹ og dennes bevingede elskere. Og til sidst, grebet af en uudsigelig kærlighed som af en guddommelig rus, som brændende serafer,²⁰ i ekstase og fyldt af det guddommelige, vil vi ikke længere være os selv, men blive selve Ham, som skabte os.

Oratio de hominis dignitate afs. 1-23, 47-48, 71-72, 94-95, 97, 113. F. Borghesi (red.): *Pico della Mirandola – Oration on the Dignity of Man. A New Translation and Commentary*, Cambridge (2012)

¹⁹ Føbos (eller Phoebus) var et andet navn for den græske gud Apollon, der var lysets gud. Her et symbol på sandhed og indsigt.

²⁰ Serafer var i Det Gamle Testamente (f.eks. Esajas' Bog 6,2) himmelske væsner, muligvis ildvæsner.